ప్రచురణార్హమైన

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము
క్రిమినల్ అప్పీల్ పరిధి

క్రిమినల్ అప్పీల్ నెం (ఎస్).943/2023
[@ ప్రత్యేక లీవ్ పిటిషన్ (క్రిమినల్) నెం. (ఎస్).915/2023 నుండి]

మొహమ్మద్ ముస్లిం @హుస్సేన్ ...దరఖాస్తుదారు (లు)

వెర్సస్

రాష్ట్రం (నేషనల్ కాపిటల్ టెరిటరీ ఆఫ్ ఢిల్లీ) ...ప్రతివాదు (ఎ)

తీర్పు

ఎస్. రవీంద్ర భట్, న్యాయమూర్తి

1. ప్రత్యేక అనుమతి మంజూరు చేయనైనది. పార్టీల తరపు న్యాయవాదుల సమ్మతితో, అప్పీల్ తుది విచారణ జరిగినది.

2. చాలా కాలం క్రితం, హుస్సేనారా ఖాతూన్ వర్సెస్ హోమ్ సెక్రటరీ., బీహార్ రాష్ట్రం([1979] 3 ఎస్సిఆర్ 1276: (1980) 1 ఎస్సిసి 81) నేరారోపణను ఎదుర్కొంటున్న నేరస్థులకు వేగవంతమైన విచారణ హక్కు "ఆర్టికల్ 21 యొక్క విస్తృత అర్థము మరియు అందలి విషయము లో అంతర్లీనంగా ఉన్నదని" ఈ కోర్టు వక్కాణించినది. "ఆర్టికల్ 21 కింద చెల్లుబాటు అయ్యే విధానం అంటే "సహేతుకమైన, సముచిత మరియు న్యాయమైన" విధానాన్ని కలిగి ఉండేదని వ్యాఖ్యానిస్తూ, ఇలా పేర్కొంది:

“ఒక వ్యక్తి స్వేచ్ఛను హరించుటకు గాను ఆ వ్యక్తి చేసిన నేరాన్ని నిర్ణయించడానికి వేగవంతమైన విచారణను పద్ధతి హామీ ఇవ్వకపోతే "సహేతుకమైనది, సముచిత లేదా న్యాయమైనది" కాదు అన్నది ఇప్పుడు చట్టం సూచించిన నిర్దేశిత విధానం. సహేతుకమైన వేగముతో విచారణకు దఖలు పడని ఏ విధానాన్ని "సహేతుకమైన సముచిత లేదా న్యాయమైన" ప్రక్రియగా పరిగణించలేము మరియు ఇది ఆర్టికల్ 21కి విరుద్ధంగా ఉంటుంది. అందువల్ల,వేగవంతమైన విచారణ,వేగవంతమైన విచారణ అంటే సహేతుకంగా వేగవంతమైన విచారణ, ఆర్టికల్ 21లో పొందుపరచబడిన జీవించే హక్కు మరియు స్వేచ్ఛ ప్రాథమిక హక్కులో ఆవశ్యకమైన అంతర్భాగమని అనడంలో సందేహం లేదు. అయితే, ఒక నేరారోపణకు గురైన వ్యక్తి త్వరితగతిన విచారణకు నిరాకరించి, ఆర్టికల్ 21 కింద అతని ప్రాథమిక హక్కును ఉల్లంఘించి, సుదీర్ఘంగా ఆలస్యంగా చేసిన విచారణ ఫలితంగా జైలులో ఉంచడం ద్వారా అతని స్వేచ్ఛను కోల్పోయేటట్లు చేస్తే పర్యవసానంగా ఏమి జరుగుతుందనే విషయము తలెత్తుతుంది”.

3. ఈ పరిశీలనలు కద్రా పహాడియా మరియు ఇతరులు వర్సెస్ బీహార్ రాష్ట్రం([1991] సప్లిమెంటరీ 3 ఎస్.సి.ఆర్. 325: (1992) 1 ఎస్.సి.సి. 225.) మరియు అబ్దుల్ రెహ్మాన్ అంతులే వర్సెస్ ఆర్. ఎస్. నాయక్[1] వంటి అనేక తీర్పులతో పదే పదే పునరుద్ఘాటించబడ్డాయి; తరువాతి కేసులో కోర్టు వేగవంతమైన విచారణ హక్కును పునరుద్ఘాటించింది, ఇంకా సుదీర్ఘ విచారణను ఎదుర్కొంటున్న నిందితుడికి వేరే మార్గం లేదని తీర్పు ఇచ్చింది:

“రాష్ట్రం లేదా ఫిర్యాదుదారు అతనిని విచారిస్తారు. అందువల్ల, సహేతుకమైనంత త్వరితంగా కేసును ముందుకు తీసుకెళ్లడం రాష్ట్రం లేదా ఫిర్యాదుదారుడి బాధ్యత.ముఖ్యంగా, ఈ దేశంలో, నిందితులలో ఎక్కువ మంది సమాజంలోని పేద మరియు బలహీన వర్గాల నుండి వచ్చినవారు, చట్టపరమైన మార్గాలలో పరిచయం లేనివారు, తరచుగా వారికి తగిన న్యాయ సలహా లభించని చోట, ఈ నియమాన్ని వర్తింపజేయడం పూర్తిగా ఆమోదయోగ్యం కాదు. వాస్తవానికి, ఇచ్చిన కేసులో, ఒక నిందితుడు సత్వర విచారణను కోరినప్పటికీ అతనికి ఇవ్వకపోతే, అది అతనికి అనుకూల అంశం కావచ్చు. కానీ ఒక నిందితుడు సత్వర విచారణ కోరుకోలేదు లేదా సత్వర విచారణకు పట్టుబట్టలేదు అనే కారణంతో అతని సత్వర విచారణ హక్కును ఉల్లంఘించినట్లు ఫిర్యాదు చేయకుండా, మేము అతనిని అనర్హులుగా చేయలేము.”

4.ఈ కేసు వాస్తవాలకు ఈ సమస్యలు కీలక అర్థాన్ని కలిగి ఉన్నాయి. ప్రస్తుత కేసులో, బెయిల్ కోసం తన దరఖాస్తును హైకోర్టు తిరస్కరించకుండా ఉండాల్సిందని అప్పీలుదారు ఫిర్యాదు చేశాడు, దుకంటే

అతను 7 సంవత్సరాలకు పైగా జైలులో ఉన్నాడు మరియు క్రిమినల్ విచారణ కనీసం సగం వరకు చేరుకోలేదు. మత్తు మందులు మరియు మాదక పదార్థాల చట్టము, 1985 (ఇకపై 'ఎన్.డి.పి.ఎస్. యాక్ట్') లోని సెక్షన్లు 20, 25 మరియు 29 కింద శిక్షార్హమైన నేరాలకు పాల్పడినట్లు అప్పీలుదారుపై అభియోగాలు మోపబడ్డాయి.ఢిల్లీ హైకోర్టు ముందు రెగ్యులర్ జామీను మంజూరు కోరుతూ క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ (ఇకపై 'సిఆర్పిసి') లోని సెక్షన్ 482 తో చదివిన సెక్షన్ 439 కింద ఆయన దాఖలు చేసిన దరఖాస్తును ఆక్షేపిత తీర్పు[2] ద్వారా తిరస్కరించింది. ఈ కేసులో నిర్ణయానికి ముఖ్యమైన కొన్ని ఇతర వాస్తవాలు ఏమిటంటే, అప్పీలుదారుని అరెస్టు చేసే సమయానికి అతని వయస్సు 23 సంవత్సరాలు. అతని వద్ద మాదకద్రవ్యాలు దొరకలేదు; ఇతర సహ నిందితులు ఉన్నారు.

4. పోలీసులు అందుకున్న రహస్య సమాచారం ఆధారంగా 28.09.2015 లో దాడిని నిర్వహించి 180 కిలోల గంజాయి కలిగి ఉన్నట్లు ఆరోపణలు ఎదుర్కొంటున్న నలుగురు నిందితులు-నితేష్ ఎక్కా, సంజయ్ చౌహాన్, షరీఫ్ ఖాన్, మరియు వీరేంద్ర షకియార్/నాక్యబార్ @దీపక్ లను అరెస్టు చేయడానికి దారితీసినట్లు ప్రాసిక్యూషన్ ఆరోపించింది. దర్యాప్తు సమయంలో, సహ నిందితులను గుర్తించడానికి నిందితుడు నితేష్ ఎక్కాను ఛత్తీస్‌ఘడ్ తీసుకెళ్లారు. అతని సూచన మేరకు, ప్రస్తుత అప్పీలుదారు మొహమ్మద్ ముస్లిమ్‌ను 03/04.10.2015 మధ్య రాత్రి అరెస్టు చేశారు. తదుపరి విచారణలో, మరో ముగ్గురు సహ నిందితులను (వీరేంద్ర సింగ్ @బీరే, శాంతిలాల్ టిగ్గా @ గుడ్డు, మరియు నేపాల్ యాదవ్ @టోనీ పహల్వాన్) కూడా అరెస్టు చేశారు. నేపాల్ యాదవ్ @ టోనీ పహల్వానుకు గంజాయిని సరఫరా చేయడానికి ముందు విరేంద్ర సింగ్ @ బీరే గంజాయిని కొనుగోలు చేసి మహ్మద్ ముస్లిం శాంతిలాల్ టిగ్గా @గుడ్డు మరియు నితేష్ ఎక్కా, మరియు వారి స్నేహితులు మరియు కుటుంబాలకు చెందిన బ్యాంకు ఖాతాలకు బదిలీ చేసేవాడని ప్రాసిక్యూషన్ కేసు. ఎన్. డి. పి. ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 20/25/29 మరియు ఐ. పి. సి. లోని 120బి సెక్షన్ల కింద

2. జామీను అప్లికేషన్ నెం.2675/2022లో ఆర్డర్ తేదీ 08.09.2022.

అభియోగ పత్రము దాఖలు చేయబడింది మరియు అప్పీలుదారు మరియు ఇతర సహ-నిందితులపై 5.7.2016న నేరములు రూపొందించబడ్డాయి. వాదనల ప్రకారం, 01.08.2016 మరియు 08.11.2017లలో రెండు అనుబంధ అభియోగ పత్రాలు కూడా దాఖలు చేయబడ్డాయి.

6. ఆరోపించిన నేరాల తీవ్రత, శిక్ష యొక్క కాలపరిమితి మరియు అప్పీలుదారు యొక్క ఆరోపించబడిన పాత్ర ఆధారంగా అప్పీలుదారు యొక్క జామీను దరఖాస్తును జిల్లా కోర్టు[3] తిరస్కరించింది.నేరానికి పాల్పడటానికి అతను ఇతర సహ-నిందితులతో క్రమం తప్పకుండా సంప్రదింపులు జరిపాడని మరియు నేరారోపణ చేయదగు పదార్థాలను ఇంకా పరిశీలించవలసి ఉందని గుర్తించబడింది.

7. దీంతో, బాధితుడు ప్రస్తుత అప్పీలుదారు హైకోర్టును ఆశ్రయించారు.కాల్ రికార్డులు సూచించినట్లుగా ప్రస్తుత నిందితుడు ఇతర సహ-నిందితులతో క్రమం తప్పకుండా సంప్రదింపులు జరిపినాడని, ప్రధాన నిందితుడు వీరేంద్ర సింగ్ @బీరే తన బ్యాంకు ఖాతా నుండి అప్పీలుదారుడి బ్యాంకు ఖాతాకు అనేకసార్లు డబ్బును బదిలీ చేశాడని ఆక్షేపిత తీర్పు నమోదు చేసింది. విచారణ సమయంలో, రూ.50,000/- ప్రస్తుత అప్పీలుదారు నుండి సాక్షులలో ఒకరు అందుకున్నట్లు చెప్పబడింది. అతనిపై ప్రాథమికంగా కేసు ఉందని, ఎన్.డి.పి.ఎస్ చట్టంలోని సెక్షన్ 37 మినహాయింపులపై ఆధారపడటానికి ఎటువంటి ఆధారాలు లేవని తీర్పు ఇవ్వబడింది; అందువల్ల, విచారణను వేగవంతం చేసి ఆరు నెలల్లోపు ముగించాలని ట్రయల్ కోర్టును ఆదేశిస్తూ, సాధారణ జామీను కోసం దరఖాస్తు తిరస్కరించబడింది, బాధితుడు ఈ అప్పీలుదారు సాధారణ జామీను మంజూరు కోసం తన అభ్యర్థన నవీకరణతో ఇప్పుడు ఈ కోర్టు ముందు ఉన్నారు,

8. అప్పీలుదారు తరపున హాజరైన న్యాయవాది శ్రీమతి తాన్యా అగర్వాల్, సుదీర్ఘ ఖైదు కాలం భరించాడని, అప్పీలుదారుకు జామీను మంజూరు చేయడానికి అర్హత ఉందని కోరారు. ఇంకా, మరో

---

3. ఎ.ఎస్.జె & స్పెషల్ జడ్జి(ఎన్.డి.పి.ఎస్), సౌత్ ఈస్ట్ డిస్ట్రిక్ట్, సాకేత్ కోర్ట్స్, న్యూఢిల్లీ ఎఫ్.ఐ.ఆర్ నెం.148/2015లో జారీ చేసిన తేదీ 08.06.2022 నాటి ఉత్తర్వు.

34 మంది సాక్షులను ఇంకా విచారించాల్సి ఉంది, విచారణను వేగవంతం చేయాలని హైకోర్టు ఆదేశించినప్పటి నుండి విచారణలో పెద్దగా పురోగతి లేదు. ప్రధాన నిందితుడు విరేంద్ర సింగ్ @బీరే, మరో సహ నిందితుడు నేపాల్ యాదవ్ ఇద్దరికీ ఇప్పటికే హైకోర్టు[4] జామీను మంజూరు చేసిందని కూడా ఎత్తి చూపారు. సమానత్వం ప్రాతిపదికన జామీను మంజూరు చేయాలని న్యాయవాది విన్నవించారు.

9. రాష్ట్రం తరపున హాజరైన అదనపు సొలిసిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా విక్రమ్ జీత్ బెనర్జీ, ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37ను ఉటంకిస్తూ జామీను మంజూరు చేయడాన్ని తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. ప్రధాన నిందితుడు వీరేంద్ర సింగ్ @బీరేతో జరిపిన బ్యాంక్ లావాదేవీలు, కాల్ రికార్డులు అప్పీలుదారుడు ప్రధాన నిందితునితో చేరినాడని, నేరానికి పాల్పడడంలో చురుకుగా పాల్గొన్నాడన్నారు. నిందితులు మాదకద్రవ్యాల విక్రయ నెట్‌వర్క్‌లో పాల్గొంటున్నారని చెప్పబడుతున్నందున ఇటువంటి కేసులు చాలా ఆందోళన కలిగించేవని ఏ.ఎస్.జి., సమర్పించారు. అక్రమ మాదకద్రవ్యాల అమ్మకం మరియు వాడకం నుండి రక్షణ ప్రజా ప్రయోజనం, నిందితుడి వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన ఆందోళనలకు మించింది మరియు అప్పీలుదారుని కస్టడీని కొనసాగించడాన్ని సమర్థించారు. ప్రజా భద్రతలను చూచుటకు మరియు మాదకద్రవ్యాల వ్యాపారం వంటి తీవ్రమైన నేరాలు పునరావృతం కాకుండా నిరోధించడానికి ఎన్.డి.పి.ఎస్ చట్టము సెక్షన్ 37 వంటి నిబంధనలు అవసరమైనవని ఈ కోర్టు సమర్థించింది. అయితే, అప్పీలుదారు సహ నిందితుడే అయినా ఛత్తీస్‌ఘడ్ నుండి మాదకద్రవ్యాల సరఫరా మరియు పంపిణీ వెనుక సూత్రధారిగా అతను ప్రముఖంగా కనిపిస్తున్నాడని కూడా ఏ.ఎస్.జి. సమర్పించారు.

విశ్లేషణ మరియు ముగింపులు

---

4. జామీను అప్లికేషన్ నెం.2188/2018లో 10.12.2018 నాటి ఉత్తర్వులు, మరియు జామీను అప్లికేషన్ నెం.944/2018లో 26.07.2018 నాటి ఉత్తర్వు.

10. ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37 ఈ క్రింది విధంగా ఉంది:

"గుర్తించదగిన మరియు జామీను అర్హత లేని నేరాలు : (1) క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, 1973 లో ఏమీ ఉన్నప్పటికీ,

(ఎ) ఈ చట్టము కింద శిక్షార్హమైన ప్రతి నేరం గుర్తించదగినదిగా ఉంటుంది.

(బి) ఈ చట్టము కింద ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ జైలు శిక్ష విధించదగిన నేరానికి పాల్పడిన ఏ వ్యక్తిని జామీను మీద లేదా తన సొంత పూచీకత్తుపై విడుదల చేయకూడదు –

(i) అటువంటి విడుదల కోసం దరఖాస్తును వ్యతిరేకించడానికి పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరకు అవకాశం ఇవ్వబడింది, మరియు

(ii) పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ దరఖాస్తును వ్యతిరేకించినట్లయితే, అతను అటువంటి నేరానికి దోషి కాదని నమ్మడానికి సహేతుకమైన ఆధారాలు ఉన్నాయని మరియు అతను జామీనుపై ఉన్నప్పుడు ఎటువంటి నేరానికి పాల్పడే అవకాశం లేదని కోర్టు సంతృప్తి చెందినపుడు ; (2) క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, 1973 సబ్ సెక్షన్ (1) లోని క్లాజ్ (బి) లో పేర్కొన్న జామీను మంజూరుపై పరిమితులు లేదా ఆ కాలానికి అమలులో ఉన్న ఏదైనా ఇతర శాసనము లేదా జామీను మంజూరు కింద ఉన్న పరిమితులకు అదనంగా ఉంటాయి."

11. ఈ కేసులో, అప్పీలుదారుడు 03.10.2015 నుండి నిర్బంధంలో ఉన్నాడు, అప్పుడప్పుడు వివాహ వేడుకలకు[5] మరియు అనారోగ్యంతో ఉన్న తన తల్లిని చూసుకోవడానికి[6] మధ్యంతర జామీను మంజూరు చేయడాన్ని మినహాయించి, ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37పై వ్యాఖ్యానిస్తూ మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం వర్సెస్ కజద్[7] కేసులో ఈ కోర్టు "ఉదార" విధానాన్ని అవలంబించరాదని గమనించింది:

"జామీను నిరాకరణ అనేది నియమం మరియు సెక్షన్ 37 (1) లోని క్లాజ్ (బి) లోని సబ్ క్లాజ్ (ii) కింద దాని మంజూరు మరియు మినహాయింపు.జామీను మంజూరు చేయడానికి, కోర్టు తన ముందు

---

5. ప్రత్యేక న్యాయమూర్తి జారీ చేసిన 03.05.2016 నాటి ఉత్తర్వు; మరియు ప్రత్యేక న్యాయమూర్తి జారీ చేసిన 28.01.2022 నాటి ఉత్తర్వు.

6. జామీను దరఖాస్తు నెం.1859/2020లో ఉత్తర్వులు, తేదీ 24.07.2020.

7. [2001] సప్లిమెంటరీ 2 ఎస్.సి.ఆర్. 617: (2001) 7 ఎస్.సి.సి. 673.

సమర్పించిన రికార్డు ఆధారంగా, నిందితునిపై మోపబడిన అభియోగాలు నేరాలకు దోషి కాదని నమ్మడానికి సహేతుకమైన ఆధారాలు ఉన్నాయని మరియు జామీను పై ఉన్నప్పుడు అతను ఏ నేరానికి పాల్పడే అవకాశం లేదని సంతృప్తి చెందాలి. సెక్షన్ 37 లోని సబ్ సెక్షన్ (1) లోని క్లాజ్ (బి) లో పేర్కొన్న జామీను మంజూరు చేయడానికి షరతులు క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కింద లేదా జామీను నియమ తీరియ టకు ఆ కాలంలో అమలు లో ఉన్న ఏవేని ఇతర శాసనాలలో గల పరిమితులకు అదనంగా ఉన్నాయని గమనించాలి.''

12. అందువల్ల, ఈ న్యాయస్థానం, ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము, ముఖ్యంగా సెక్షన్ 37 పరిధిలో, జామీను కోసం అప్పీలుదారు చేసిన దావాను పరిగణనలోకి తీసుకోవాల్సి ఉంది. సుప్రీంకోర్టు న్యాయ సహాయ కమిటీ (విచారణలో ఉన్న ఖైదీలకు ప్రాతినిధ్యం వహించేది) వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా[8] లో ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టమ కింద నేరాలకు పాల్పడిన నిందితులకు జామీను నిరాకరించడంతో వ్యవహరించేటప్పుడు ప్రస్తుత కేసుపై ప్రభావం చూపే కొన్ని కీలక పరిశీలనలు ఈ కోర్టు చేసింది:

"ఈ నిబంధన యొక్క కఠినమైన భాష కారణంగా, చట్టము కింద కొన్ని నేరాలకు పాల్పడినట్లు ఆరోపణలు ఎదుర్కొంటున్న చాలా తక్కువ మంది వ్యక్తులు జామీను పొందగలిగారు.ఇప్పుడు ఒక వైపు జామీనును తిరస్కరించడం మరియు మరోవైపు కేసుల విచారణను ఆలస్యం చేయడం స్పష్టంగా అన్యాయం మరియు అసమంజసమైనది మరియు చట్టము సెక్షన్ 36 (1), కోడ్ యొక్క సెక్షన్ 309 మరియు రాజ్యాంగమ లోని ఆర్టికల్స్ 14, 19 మరియు 21 యొక్క స్ఫూర్తికి విరుద్ధంగా ఉంది.చట్టం కింద నేరానికి పాల్పడిన వ్యక్తిని విడుదల చేయడానికి ముందు సంతృప్తి చెందాల్సిన షరతులను సూచించే చట్టము సెక్షన్ 37 లోని చట్టబద్ధమైన నిబంధన గురించి మాకు అవగాహన ఉంది. వాస్తవానికి, తీర్పులోని మునుపటి భాగంలో మేము ఈ విభాగాన్ని ప్రస్తావించాము.కర్తార్ సింగ్ వర్సెస్ పంజాబ్ రాష్ట్రం [(1994) 3 ఎస్. సి. సి. 569] కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం టాడా చట్టము సెక్షన్ 20లో ఇటువంటి నిబంధనపై ఇచ్చిన వివరణను కూడా మేము గుర్తుంచుకున్నాము.ఈ నిబంధన ఉన్నప్పటికీ, ప్రధానంగా ఆర్టికల్ 21 కి రీత్యా మేమ పైవిధంగా ఆదేశించాము , అయినప్పటికీ ఎ. ఆర్. అంతులే వర్సెస్ ఆర్. ఎస్. నాయక్ [(1992) 1 ఎస్. సి. సి 225] లో ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం పేర్కొన్నట్లుగా, వేగవంతమైన విచారణ హక్కును కొన్ని కేసులలో పూర్తిగా రద్దు చేయాల్సిన అవసరం కూడా ఉండవచ్చని, వేగవంతమైన విచారణ హక్కులో పొందుపరచబడిందని భావించే జామీను పై విడుదల, కొన్ని సందర్భాల్లో ఆర్టికల్ 21 యొక్క డిమాండ్ కావచ్చు. ఇప్పటికే సూచించిన కారణాల వల్ల సమ చిత కాలానికి మించి ఆలస్యం అయిన విచారణలను రద్దు చేయడం, నిందితులను విడుదల

8. [1994] సప్లిమెంటరీ 4 ఎస్.సి.ఆర్. 386: (1994) 6 ఎస్.సి.సి.731.

చేయడం వంటి తీవ్ర సమర్పణను అనుమతించుటకు మేము మొగ్గు చూపనందున, వేగవంతమైన విచారణకు భరోసా ఇవ్వకుండా వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను హరించుట కూడా ఆర్టికల్ 21 ద్వారా హామీ ఇవ్వబడిన హక్కుకు అనుగుణంగా ఉండదని మేము భావించాము. వాస్తవానికి, అటువంటి సందర్భాలలో వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను కొంత వరకు హరించుటను నివారించలేము; కానీ అలా హరించుట, అనవసరంగా సుదీర్ఘ కాలం విచారణ పెండింగ్‌లో ఉన్నందున అయితే, ఆర్టికల్ 21 ద్వారా హామీ ఇవ్వబడిన న్యాయబద్ధత దెబ్బతింటుంది.ఈ కారణంగానే, నేరానికి కేటాయించిన గరిష్ట శిక్షలో సగం అయిన ఖైదును అనుభవించిన తరువాత, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను మరింతగా హరించుట అనేది ఆర్టికల్ 21 ద్వారా ఊహించిన ప్రాథమిక హక్కును ఉల్లంఘించడమేనని మేము భావించాము, దీనిని ఆర్టికల్ 14 ద్వారా హామీ ఇవ్వబడినదిగా చూడాలి, ఇది విధానపరమైన విషయాలలో న్యాయం, న్యాయబద్ధత మరియు సహేతుకతకు కూడా హామీ ఇస్తుంది."

13. ఎప్పుడైతే చట్టము నిబంధనలు జామీను పొందే నిందితుడి హక్కును తగ్గించి, తదనుగుణంగా న్యాయపరమైన విచక్షణకు సంకెళ్ళు వేసి (ప్రస్తుత కేసులో ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37 లాగా), ఈ కోర్టు రెండు విరుద్ధ విలువలను, అంటే అమాయకుడన్న భావన మరియు సామాజిక ప్రయోజనాల ఆధారంగా, స్వేచ్ఛను ఆస్వాదించే నిందితుడి హక్కును–వామన్ నారాయణ్ ఘియా వర్సెస్ రాజస్థాన్ రాష్ట్రం[9]లో గమనించిన విధంగా ఈ కోర్టు సమర్థించింది. ("ఒక నేరానికి పాల్పడినట్లు ఆరోపించబడిన వ్యక్తి యొక్క స్వేచ్ఛను పరిమితం చేసే పోలీసు అధికారం మరియు ఆరోపించబడిన నేరస్థుడికి అనుకూలంగా అమాయకుడని ఊహించడం మధ్య వైరుధ్యం నుండి జామీను భావన ఉద్భవించింది."). అదే సమయంలో, విచారణను త్వరగా ముగించాలనే షరతుపై వాటిని సమర్థించారు.కర్తార్ సింగ్ వర్సెస్ పంజాబ్ రాష్ట్రం[10] కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ పక్షం గురించి పరిశీలించింది. షాహీన్ వెల్ఫేర్ అసోసియేషన్ వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా[11]లో మళ్ళీ, ఈ కోర్టు అదే భావాన్ని వ్యక్తం చేసింది, అంటే కఠినమైన నిబంధనలును అమలు చేసినప్పుడు, జామీను నిబంధనలును తగ్గించి, న్యాయ విచక్షణను పరిమితం చేసినప్పుడు, దర్యాప్తు మరియు

9. [2008] 17 ఎస్.సి.ఆర్. 369: (2009) 2 ఎస్.సి.సి. 281.

10. [1994] 2 ఎస్.సి.ఆర్. 375: (1994) 3 ఎస్.సి.సి. 569.

11. [1996] 2 ఎస్.సి.ఆర్. 1123: (1996) 2 ఎస్.సి.సి. 616.

విచారణలు త్వరగా ముగియాలి. పార్లమెంటరీ జోక్యం ఈ క్రింది వాటిపై ఆధారపడి ఉందని కోర్టు పేర్కొంది:

"ఉగ్రవాద మరియు విధ్వంసకర కార్యకలాపములు లేదా సమాజానికి హానికరమైన ఇతర కార్యకలాపాల నుండి సమాజాన్ని మరియు దేశాన్ని రక్షించడం కోసం విచారణలో ఉన్న నిందితుల వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను కొంతమేర త్యాగం చేయడానికి శాసన వ్యవస్థ ఒక చైతన్యమైన నిర్ణయం తీసుకుంది, అటువంటి నేరాల దర్యాప్తు సమర్థవంతంగా జరగడం మరింత అవసరం మరియు అటువంటి తీవ్రమైన నేరారోపణలు ఎదుర్కొంటున్న వ్యక్తులను చట్టంలోకి తీసుకురావడానికి సరిపడే సంఖ్యలో నిర్దేశిత కోర్టులను ఏర్పాటు చేయాలి. హానికరమైన కార్య కలాపములకు వ్యతిరేకంగా సమాజాన్ని రక్షించడానికి ఇదే ఏకైక మార్గం. చివరికి, ఇది నిర్దోషులుగా తేలిన వ్యక్తులను అనవసరంగా ఎక్కువ కాలం జైలులో ఉంచకుండా చూస్తుంది."

14. చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపముల (నివారణ) చట్టము, 1967 కింద జామీనును పరిశీలిస్తున్నప్పుడు, ఇటీవలి ఒక నిర్ణయంలో, యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా వర్సెస్ కె. ఎ. నజీబ్[12] కేసులో ఈ కోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

"12. టెర్రరిస్ట్ అండ్ డిస్రప్టివ్ కార్య కలాపములు (ప్రివెన్షన్) యాక్ట్, 1987 లేదా నార్కోటిక్ డ్రగ్స్ అండ్ సైకోట్రోపిక్ సబ్‌స్టెన్సెస్ యాక్ట్, 1985 ("ఎన్.డి.పి.ఎస్. యాక్ట్") వంటి ప్రత్యేక చట్టాల విషయంలో కూడా జామీను మంజూరు చేయడానికి కొంత కఠినమైన షరతులు ఉన్నాయి, ఈ కోర్టు పరంజిత్ సింగ్ వర్సెస్ స్టేట్ (ఎన్సిటి ఆఫ్ ఢిల్లీ), (1999) 9 ఎస్.సి.సి. 252], బబ్బా వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మహారాష్ట్ర, (2005) 11 ఎస్.సి.సి. 569 మరియు ఉమర్మియా వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ గుజరాత్, (2017) 2 ఎస్.సి.సి. 731 కేసులో విచారణను సత్వరమే పూర్తి చేసే అవకాశం తక్కువగా ఉండి నిందితులు సుదీర్ఘ కాలం పాటు జైలులో ఉన్నప్పుడు వీరిని జామీను పై విడుదల చేసింది. అటువంటి ప్రత్యేక చట్టాలలో జామీను పొందుటకు కఠినమైన షరతుల రాజ్యాంగబద్ధత, అమాయక పౌరులను రక్షించడానికి వేగవంతమైన విచారణల గ్యారంటీ ఆధారంగా ప్రధానంగా సమర్థించబడింది."

ఉపా (యు.ఎ.పి.ఎ)లోని సెక్షన్ 43-డి (5) వంటి చట్టబద్ధమైన ఆంక్షలు, ప్రాథమిక హక్కుల ఉల్లంఘన ప్రాతిపదికగా జామీను మంజూరు చేయుటలో రాజ్యాంగ న్యాయస్థానాలను అడ్డుకోలేవని కోర్టు తేల్చింది.

12. [2021] 2 ఎస్.సి.ఆర్. 443: (2001) 3 ఎస్.సి.సి. 713.

15. విజయ్ మదన్లాల్ చౌదరి వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా[13] తీర్పులో కూడా మనీలాండరింగ్ నిరోధక చట్టము, 2002 కింద జామీను షరతులను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు, ఈ కోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

"కఠినమైన షరతులు నెరవేర్చితేనే తప్ప జామీను ఇవ్వకూడదనే కఠినమైన నిబంధనను పార్లమెంటు/శాసనసభ కల్పించినట్లయితే, అటువంటి విచారణలకు ప్రాధాన్యత లభించేలా చూడటం మరియు సహేతుకమైన వ్యవధిలో, కనీసం నిందితుడు నిర్బంధంలో ఉండటానికి ముందు, శాసనము ద్వారా సంబంధిత నేరానికి పేర్కొన్న గరిష్ట జైలు శిక్ష వ్యవధిలో కనీసం సగం కాలం వరకు నిర్బంధం పొడిగించబడుటకు ముందే విచారణ ముగిసేలా చూడటం రాష్ట్ర విధి."

16. ఇటీవలి నిర్ణయంలో, సతేంద్ర కుమార్ అంటిల్ వర్సెస్ కేంద్ర దర్యాప్తు సంస్థ (సి.బి.ఐ)[14] సుదీర్ఘ ఖైదు మరియు మితిమీరిన ఆలస్యం కోర్టు దృష్టిని ఆకర్షించింది, ఇది సెక్షన్ 37 ఎన్డిపిఎస్ చట్టముతో సహా అనేక చట్టాలకు సంబంధించి జామీను పట్ల సరైన విధానాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకునేది. క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, 1973 లోని సెక్షన్ 436ఎ[15] (నిర్దిష్ట వ్యవధిలో విచారణ పూర్తి కాకపోతే నిందితుడిని జామీనుపై విడుదల చేయాల్సిన అవసరం ఉంది) వర్తిస్తుందని కోర్టు అభిప్రాయం వ్యక్తం చేసింది:

"మేము ప్రత్యేకమైన చట్టాలతో వ్యవహరించాలనుకోవడం లేదు, ఎందుకంటే ప్రతి ప్రత్యేక చట్టము వెనుక ఒక లక్ష్యం ఉంటుంది, దాని ననుసరించి విధించిన కాలరేఖలు ఉంటుంది. ఆలస్యాన్ని నియంత్రించే సాధారణ సూత్రం ఈ కేటగిరీలకు కూడా వర్తిస్తుంది. దీనిని స్పష్టం చేయడానికి, ఏ నిర్దిష్ట

---

13. [2022] 6 ఎస్.సి.ఆర్. 382: 2022 ఎస్.సి.సి.ఆన్‌లైన్ ఎస్.సి. 929.

14. (2022) 10 ఎస్.సి.సి. 51.

15. సెక్షన్ 436ఎ ఈ క్రింది విధంగా అందిస్తుంది:

"ఒక వ్యక్తి, ఈ కోడ్ కింద దర్యాప్తు, విచారణ లేదా విచారణ కాలంలో, ఏదైనా శాసనము కింద చేసిన నేరానికి (మరణశిక్షను ఆ శాసనము కింద శిక్షలలో ఒకటిగా పేర్కొనబడిన నేరం కాదు) ఆ శాసనము కింద పేర్కొన్న గరిష్ట జైలు శిక్షలో సగం వరకు పొడిగించిన కాలానికి నిర్బంధంలో ఉన్నట్లయితే, అతన్ని కోర్టు తన వ్యక్తిగత బాండ్పై విడుదల చేస్తుంది తోలేదాలేకుండా హామీలు;

అయితే, కోర్టు, పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ వాదనలు విన్న తరువాత మరియు వ్రాతపూర్వకంగా నమోదు చేయవలసిన కారణాల కోసం, అటువంటి వ్యక్తిని పేర్కొన్న వ్యవధిలో సగం కంటే ఎక్కువ కాలం పాటు నిర్బంధంలో ఉంచాలని ఆదేశించవచ్చు లేదా హామీలు ఉన్న లేదా లేని వ్యక్తిగత బంధానికి బదులుగా జామీను పై విడుదల చేయవచ్చు;

ఇంకా, అటువంటి వ్యక్తిని ఏ సందర్భంలోనైనా దర్యాప్తు విచారణ లేదా విచారణ కాలంలో ఆ శాసనము కింద పేర్కొన్న నేరానికి కేటాయించిన గరిష్ట కాలపరిమితికి మించి నిర్బంధించరాదు."

నిబంధన లేనప్పుడు ప్రత్యేక చట్టాలకు కూడా కోడ్ యొక్క సెక్షన్ 436-ఎ వర్తిస్తుంది. ఉదాహరణకు, ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37 కింద కఠినత్వం, అటువంటి సందర్భంలో మనం ఒక వ్యక్తి స్వేచ్ఛతో వ్యవహరిస్తున్నప్పుడు అడ్డంకి కాదు. ఎంత కఠినంగా ఉంటుందో, అంత వేగంగా న్యాయ నిర్ణయం ఉండాలి అని మేము భావిస్తున్నాము. అన్నింటికంటే, ఈ రకమైన కేసులలో సాక్షుల సంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉంటుంది మరియు విచారణను పొడిగించడానికి ఎటువంటి హేతుబద్ధత ఉండకపోవచ్చు. బహుశా, ప్రక్రియను వేగవంతం చేయడానికి ఈ కోర్టు ఆదేశాలను పాటించాల్సిన అవసరం ఉంది మరియు కోడ్ యొక్క సెక్షన్ 309 కూడా కఠినంగా పాటించాల్సిన అవసరం ఉంది."

17. ఈ కేసులో నితీష్ ఎక్కా సహా నలుగురు సహ నిందితుల నుండి 28.09.2015న గంజాయిని స్వాధీనం చేసుకున్నట్లు వాస్తవాలు వెల్లడిస్తున్నాయి. నితీష్ ఎక్కా వాంగ్మూలము, కోరిక ఆధారంగా ప్రస్తుత అప్పీలుదారుని అరెస్టు చేశారు. ప్రాసిక్యూషన్ ఆ వివరణతో పాటు ప్రస్తుత అప్పీలుదారు వివరణ నేరాంగీకారంపై ఆధారపడింది; అదనంగా, ఇది అప్పీలుదారుకు డబ్బు బదిలీ చేసినట్లు వెల్లడించాడని ఆరోపించబడిన వీరేంద్ర సింగ్ @బీరే యొక్క బ్యాంక్ లావాదేవీల పట్టికపై ఆధారపడింది, దీనికి విరుద్ధంగా, అప్పీలుదారు నుండి ప్రాసిక్యూషన్ మరేదీ స్వాధీనం చేసుకోలేదు; అతను ఒక సూత్రధారి అనే దాని ఆరోపణ, మాదకద్రవ్యాలతో విస్తృతంగా వ్యవహరించినట్లు సహేతుకంగా బయట పెట్టేసిన ఎటువంటి సాక్ష్యము మద్దతుగా లేదు. ఏ ఇతర కేసుల్లోనూ అప్పీలుదారు ప్రమేయం ఉన్నట్లు ప్రాసిక్యూషన్ చూపించలేదు. ఇంకా, అరెస్టయ్యే సమయానికి ఆయన వయస్సు 23 సంవత్సరాలు అని తెలుస్తోంది. ఇద్దరు సహ నిందితులు (వీరు కూడా దాడి సమయంలో అక్కడ లేరు, వారి నుండి ఎటువంటి నిషేధిత వస్తువులు స్వాధీనం కాలేదు)-గంజాయి కోసం చెల్లింపుగా అప్పీలుదారు ఖాతాకు డబ్బును బదిలీ చేసినట్లు ఆరోపణలు ఎదుర్కొంటున్న నిందితుడు (విరేంద్ర సింగ్ @బీరే), మరియు బీమా అసలు పత్రాలు మరియు నిషేధిత వస్తువులను స్వాధీనం చేసుకున్న[16] కారు రిజిస్ట్రేషన్ స్వాధీనం చేసుకున్న నిందితుడు (నేపాల్ యాదవ్ @టోనీ పహల్వాన్)-ఇద్దరికీ జామీను మంజూరు చేయబడింది. అప్పీలుదారుడు 7 సంవత్సరాల 4 నెలలకు పైగా కస్టడీలో

16. 21.02.2023 నాడు ప్రతివాది రాష్ట్రం ఈ కోర్టు ముందు సమర్పించిన కౌంటర్ – అఫిడవిట్ ప్రకారం.

ఉన్నాడు. విచారణ పురోగతి నత్తనడకన సాగుతోంది: 30 సాక్షులను విచారించగా, మరో 34 మందిని విచారించాల్సి ఉంది.

18. న్యాయస్థానాలు గుర్తించవలసిన షరతులు ఏమిటంటే, నిందితుడు "అటువంటి నేరం చేసిన దోషి కాదు" అని నమ్మడానికి సహేతుకమైన ఆధారాలు ఉన్నాయి మరియు అతను జామీనుపై ఉన్నప్పుడు ఎటువంటి నేరానికి పాల్పడే అవకాశం లేదు అని. అన్ని సాక్ష్యాలు కోర్టు ముందు లేనప్పుడు "దోషి కాదు" అంటే ఏమిటి? ఇది కేవలం ఒక ప్రాధమిక నిర్ధారణ కొలబద్ద. ఇది కోర్టు యొక్క విచక్షణకు చాలా తక్కువ అవకాశమిస్తుంది. నేరాలను వాటి తీవ్రత ఆధారంగా వర్గీకరించే జామీనులపై సాధారణ శాసనము (సెక్షన్లు 436, 437 మరియు 439, సి.ఆర్.పి.సి) ఆదేశం ప్రకారం, మరియు జామీను దరఖాస్తులను పరిగణనలోకి తీసుకునేటప్పుడు కొన్ని తీవ్రమైన నేరాలను భిన్నంగా పరిష్కరించాలని సూచిస్తుంది, అదనపు షరతుగా నిందితుడు (చట్టం దృష్టిలో నిర్దోషి అని భావించే) దోషి కాదని కోర్టు సంతృప్తి చెందాలి అన్న దానిని సహేతుకంగా వర్తింపు చేసుకోవాలి. కోర్టులు అంచనా వేయాల్సిన సాధారణ జామీను షరతులకు మించి వర్తించే ప్రత్యేక చట్టాల (ఎన్.డి.పి.ఎస్ చట్టము మొదలైనవి) కింద నేరాల వర్గీకరణ, నిందితుడు నేరస్థుడు కాకపోవచ్చని మరియు విడుదలైన తర్వాత, వారు ఎటువంటి నేరానికి పాల్పడే అవకాశం లేదని కోర్టు తన సంతృప్తిని నమోదు చేయాల్సిన అవసరం ఉంది. ఈ రెండు పరిస్థితులు ఇతర పరిస్థితులను కప్పివేసే ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి. జామీను కోరిన సందర్భాల్లో, హత్య, కిడ్నాప్, అత్యాచారం మొదలైన తీవ్రమైన నేరాలలో కూడా నేరం యొక్క స్వభావం, నిందితుడు దర్యాప్తుకు సహకరించే సంభావ్యత, న్యాయం నుండి పారిపోకపోవడం వంటి రికార్డులో ఉన్న విషయాలను కోర్టు అంచనా వేస్తుంది: మరోవైపు, అటువంటి ప్రత్యేక చట్టాల కింద ఇటువంటి కేసులలో న్యాయస్థానం ప్రధానంగా నిందితుల అపరాధం మరియు విడుదలైన తర్వాత వారు ఏ నేరానికి పాల్పడకపోయే అవకాశం, ఈ రెండు వాస్తవాలపై తనను తాను పరిష్కరించుకోవాలి: ఈ న్యాయస్థానం సాధారణంగా, ప్రత్యేక చట్టాల కింద అమలు చేయబడిన

నేరాలకు పాల్పడినట్లు ఆరోపణలు వచ్చిన సందర్భాల్లో అటువంటి పౌరుల స్వేచ్ఛను-ప్రజా ప్రయోజనాన్నిసమతుల్యం చేయాలనే ప్రాతిపదికన, అటువంటి షరతులను సమర్థించింది.

19. సెక్షన్ 37 కింద ఉన్న షరతుల (అంటే, నిందితుడు దోషి కాదని, ఏ నేరానికి పాల్పడడని కోర్టు సంతృప్తి చెందాలి) యొక్క స్పష్టమైన మరియు సాహిత్యపరమైన వివరణ, జామీను మంజూరును మొత్తానికి సమర్థవంతంగా మినహాయిస్తుంది, ఫలితంగా శిక్షాత్మకమైన నిర్బంధం మరియు అనుమతి లేని ముందస్తు నిర్బంధం కూడా అవుతుంది. అందువల్ల, సెక్షన్ 37 కింద అమలు చేయబడిన అటువంటి ప్రత్యేక షరతులను రాజ్యాంగ పరిమితులలో పరిగణించగల ఏకైక మార్గం ఏమిటంటే, రికార్డులో ఉన్న విషయాల (జామీను దరఖాస్తు చేసినప్పుడల్లా) ప్రాథమిక పరిశీలనలో నిందితుడు దోషి కాదని న్యాయస్థానం సహేతుకంగా సంతృప్తి చెందడం. ఏదైనా ఇతర వివరణ, ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము సెక్షన్ 37 కింద నేరారోపణకు గురైన వ్యక్తికి జామీనును పూర్తిగా తిరస్కరించడానికి దారి తీస్తుంది.

20. అందువల్ల పరిగణించవలసిన ప్రమాణం ఏమిటంటే, న్యాయస్థానం విషయాలను ఉదార దృష్టితో, నిందితుడి నేరాన్ని నిరూపించవచ్చా అని సహేతుకంగా చూడాలి. అందువల్ల, ఈ న్యాయస్థానం యొక్క తీర్పులు, న్యాయస్థానాలు నమోదు చేయాల్సిన సంతృప్తిని, అంటే, నిందితుడు దోషి కాకపోవచ్చని, సహేతుకమైన పఠనం ఆధారంగా కేవలం ప్రాథమికమైనదేనని, ఇది దర్యాప్తు సమయంలో సేకరించిన పదార్థాల యొక్క ఖచ్చితమైన పరిశీలనకు అవసరం లేదు అని నొక్కిచెప్పాయి, (యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా వర్సెస్ రతన్ మాలిక్[17]లో తెలిపినట్లుగా). ఎన్.డి.పి.ఎస్. చట్టము కింద నేరాలకు కూడా వర్తించే సెక్షన్ 436ఎ తప్పనిసరి అయినందున, చట్టము సెక్షన్ 37 వల్ల నిర్బంధించబడిందని చెప్పలేము. (ముందటి సతేంద్ర కుమార్ ఆంటిల్). ఈ అంశాల నేపథ్యంలో, ఈ కేసు వాస్తవాల దృష్ట్యా అప్పీలుదారు జామీను పై విడుదలగుటకు అర్హుడని కోర్టు అభిప్రాయపడింది.

---

17. (2009) 2 ఎస్.సి.సి. 624.

21. మ గియే ముందు, జామీను మంజూరు చేయడానికి ప్రజా ప్రయోజనార్థకఠినమైన షరతులను విధించు చట్టాలు అవసరమని చెప్పడం మ ఖ్యమకాదు చెల్ల; అయినప్పటికీ, విచారణలు సకాలంలో ముగించకపోతే, వ్యక్తికి జరిగిన అన్యాయం కొలువలేనిది. జైళ్లు అతిగా నిండి పోయాయి మరియు వారి జీవన పరిస్థితులు తరచూ చాలా భయంకరంగా ఉంటాయి. పార్లమెంటులో కేంద్ర హోం మంత్రిత్వ శాఖ ప్రతిస్పందన ప్రకారం, నేషనల్ క్రైమ్ రికార్డ్స్ బ్యూరో 31 డిసెంబర్ 2021 నాటికి, దేశంలో మొత్తం సామర్థ్యం 4,25,069[18] లక్షలు కాగా 5,54,034 మందికి పైగా ఖైదీలను జైళ్లలో ఉంచినట్లు నమోదు చేసింది.వీరిలో 122,852 మంది దోషులు కాగా, మిగిలినవారు విచారణ ఖైదీలుగా ఉన్నారు.

22. అన్యాయమైన ఖైదు యొక్క ప్రమాదం ఏమిటంటే, ఖైదీలు "ఖైదు చేయబడే" ప్రమాదం ఉంది, ఈ పదాన్ని కేరళ హైకోర్టు 'ఒక దోషి ఖైదీ వర్సెస్ స్టేట్ [19]'లో "సమూలమైన పరివర్తన" గా పేర్కొనబడింది:

"తన గుర్తింపును కోల్పోతారు. ఒక సంఖ్య ద్వారా పిలుస్తారు. తనకు వ్యక్తిగతంగా ఉండేవాటిని కోల్పోతాడు. ఆయనకు వ్యక్తిగత సంబంధాలు ఉండవు. వ్యక్తిగత జీవితంలో స్వేచ్ఛ, హోదా, ఆస్తులు, గౌరవం, ఏదైనా స్వయంప్రతిపత్తి కోల్పోవడం వల్ల మానసిక సమస్యలు తలెత్తుతాయి. జైలు లోపల ఖైదీల సంస్కృతి భయంకరంగా మారుతుంది. ఖైదీ సాధారణ ప్రమాణాలకు విరుద్ధంగా ఉంటాడు. స్వీయ-అవగాహన మారుతుంది."

23. ఖైదీ నేరం వైపు మళ్లడానికి మరింత ప్రమాదం ఉంది, "నేరం ప్రశంసించదగినదిగా మారడమేగాక నేరం ఎంత వృత్తిపరంగా ఉంటుందో, నేరస్థుడికి అంత ఎక్కువ గౌరవం ఇవ్వబడుతుంది"[20] (1940లో ప్రచురించబడిన డోనాల్డ్ క్లెమ్మర్ యొక్క 'ది ప్రిజన్ కమ్యూనిటీ'[21] కూడా చూడండి) ఖైదు మరింత హానికరమైన ప్రభావాలను కలిగి ఉంటుంది-ఇక్కడ నిందితుడు

---

18. జాతీయ క్రైమ్ రికార్డ్స్ బ్యూరో, ప్రిజన్ గణాంకములు ఇన్ ఇండియా //ఎన్సీఆర్బీగవర్నమెంట్. /స్టేటు/డిఫాల్ట్ /ఫైల్స్/పిఎస్ఐ-2021/ఎగ్జిక్యూటివ్-ఎన్సీఆర్బీ-సారాంశం-2021.

19. 1993 సి.ఆర్.ఐ. ఎల్జె 3242

20. వర్కింగ్ పేపర్స్ - గ్రూప్ ఆన్ ప్రిజన్స్ బోర్స్టల్స్ - 1996 యు కె.

21. డొనాల్డ్ క్లెమ్మర్, ద ప్రిజన్ కమ్యూనిటీ (1968) హాల్ట్, రినెహార్ట్ విన్స్టన్, తోమస్ సొబెకీతో ఉదహరించిన 'డొనాల్డ్ క్లెమ్మర్స్ కాన్సెప్ట్ ఆఫ్ ప్రిజనైజేషన్' https://www.tkp.edu.pl/wp-content/uploads/2020/12/Sobecki_sklad.pdf (మార్చి 23, 2023).

అత్యంత బలహీనమైన ఆర్థిక వర్గానికి చెందినవాడు: తక్షణమే జీవనోపాధిని కోల్పోవడం, మరియు అనేక సందర్భాల్లో, కుటుంబాలు విడిపోవడం, కుటుంబ బంధాలను కోల్పోవడం మరియు సమాజం నుండి పరాయీకరణ. అందువల్ల, న్యాయస్థానాలు ఈ అంశాల పట్ల సున్నితంగా ఉండాలి (ఎందుకంటే నిర్దోషిగా తేలిన సందర్భంలో, నిందితుడికి కలిగే నష్టం కోలుకోలేనిది), ముఖ్యంగా ప్రత్యేక చట్టాలు కఠినమైన నిబంధనలు చేసిన కేసులలో, విచారణలు వేగంగా చేపట్టేలా మరియు ముగించేలా చూసుకోవాలి.

24. పైన పేర్కొన్న కారణాల వల్ల, ట్రయల్ కోర్టు విధించు షరతులకు లోబడి, అప్పీలుదారుని జామీనుపై విడుదల చేయాలని ఆదేశించబడింది. పైన పేర్కొన్న నిబంధనల ప్రకారం అప్పీల్ అనుమతించబడింది. ఖర్చులు లేవు.

న్యాయమూర్తి
[ఎస్. రవీంద్ర భట్]

న్యాయమూర్తి
[దీపాంకర్ దత్త]

న్యూఢిల్లీ,
మార్చి 28, 2023.